

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

וארא תש"ע

פרשת שבוע

אחת דיבר אלקים, שתיים זו שמענו - עקרונות בלימוד תנ"ך הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בשבוע שעבר עסקנו בסיפור הכפול אודות נישואי עמרם ויוכבד והולדת משה רבנו וברוח של הלומדים מכפילותו. הזכרנו גם, כי סיפור יציאת מצרים הינו סיפור שנראה במבט ראשון כפול, אבל מתברר כי הוא סיפור אחד עם כמה שלבים. השבוע נעסוק בתופעה הכללית של מה שנראה כפרשיות כפולות בתורה וננסה להבין מה היא מלמדת אותנו. אנשי ביקורת המקרא שמחו כמוצאי שלל רב, כשגילו שבתורה בפרט ובתנ"ך ככלל, רווחת התופעה שנראית במבט ראשון ככפילות. ההסבר שלהם לכך הוא הוכחה לריבוי מקורות כביכול. חז"ל לעומת זאת, לא ראו צורך להתנצל על כך, ההיפך, הם ראו זאת כדרך להעשיר ולהעמיק את לימוד התורה. ניתן דוגמא כללית ואחר כך דוגמא פרטית. רבי ישמעאל בברייתא המפורסמת שלו יוצא מנקודת הנחה בסיסית, כי יש לכתחילה, מצב של: "וכן שני כתובין המכחישים זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם". אין בהופעה הכפולה בעיה, ההיפך היא יוצרת מצב בו יש לחפש גם כתוב שלישי, שרק ההשוואה בין שלשתם תיתן את התמונה המלאה. גם במצב המקביל של: "שני כתובים הבאים כאחד", איננו מצב של מצוקה לפרשנים. ההיפך הוא הנכון, מצב זה מלמד אותנו מה לא ללמוד שהרי "כל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין" (קידושין דף כד ע"א, עיינו שם ברש"י ותוסי' הנחלקים ביניהם בהסבר הכלל). הדוגמא הקלסית הפרטית, לשני מקורות היא לכאורה סיפור הבריאה. הסיפור הראשון מסופר בשם אלקים והסיפור השני מסופר תוך כדי שימוש בשמות ד' אלקים. הפתרון של חז"ל הוא פשוט. הסיפור הראשון מתאר מה שעלה במחשבה והסיפור השני הוא מה שהתרחש. וז"ל רש"י בעקבות חז"ל: "שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, היינו דכתיב (להלן ב ד) ביום עשות ד' אלקים ארץ ושמים". נציע הצעה עקרונית להבנתה של תופעה זו. שני עקרונות יסוד צריכים להנחות אותנו בלימוד התנ"ך: א. מקור הדברים הוא אלקי, כל חלק של התנ"ך לפי הגדרתו. נבואת משה, נבואה ורוח הקודש. ב. כל התנ"ך כולו ממקור אחד ניתן. אין מדובר על אסופה של מקורות שונים אלא יצירה אחת שנתחברה בסייעתא דשמיא לאורך הדורות על פי תוכנית של קורא הדורות מראש. * העיקרון הראשון מחייב אותנו להניח כי אע"פ שאחת דיבר אלקים - שתיים שמענו. אנחנו כבני אנוש איננו מסוגלים לקבל את האור האלקי במנה אחת גדושה, לכן כשהוא מגיע אלינו הוא נחלק לניצוצות רבים. הופעה בשני מקומות משמעותה שלוש ניצוצות, כי כל מקור מלמד אותנו על עצמו וההשוואה מלמדת דבר שלישי. אם כך, ההופעה הכפולה היא מחויבת המציאות מעצם הגדרת התורה כהופעה אלקית או במילים אחרות "תורה מן השמים". * העיקרון השני מלמד אותנו, כי אין ללמוד נושא מסוים תוך חקירת אחת ההופעות שלו. תמיד יש לחפש היכן הוא מופיע במקומות נוספים בתורה בפרט ובתנ"ך בכלל. רק העיסוק בכל המקורות יתן לנו תמונה יותר שלמה. העיקרון של: "לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר", מבוסס אף הוא על שני כללי יסוד אלה. הבנת עקרונות אלה חשובה לא רק בלימוד תחילת ספר בראשית, אלא גם בלימוד תחילת ספר שמות, לכן הדגשנו עקרון זה גם בדברינו לפרשת שמות וגם בדברינו לפרשת וארא.

לע"נ
רנה בת יעקב פושעט ז"ל
חיוכה וחום ליבה חסרים ביותר

לע"נ
רבי יעקב
בן אברהם ועיישה סבג

לע"נ
הרב אשר וסרטיל ז"ל
נלבי"ע ט' כסלו תשס"ט

ERETZ HEMDAH
3 Chiya St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

ארץ חמדה ע"ר
רח' חייא 3 ת.ד. 36236 ירושלים 91360
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

חמדת הדף היומי עיונים בשולחן ערוך - חושן משפט, לאור הדף היומי

כד' - א' שבט, בבא בתרא קמב-קמח

מכירת שטרות (קמז עמוד ב)

הרב עופר לבנת

לע"נ סבתנו מלכה טויבע בת הרב יעקב לייב

השבוע בדפי הדף היומי הגמרא (קמז עמוד ב) קובעת שמלווה שמכר את שטר החוב שיש לו על הלווה לאחר, יכול עדיין למחול את חובו של הלווה. במקרה שכזה, קונה השטר לא יוכל לגבות את החוב מהלווה. אמנם, קונה השטר יוכל לתבוע את המלווה על הנזק שגרם לו (כתובות פה עמוד א). השאלה היא, מדוע יכול המלווה למחול את חובו של הלווה, גם לאחר שמכר את שטר החוב? לדעת הרי"ף (כתובות מד עמוד ב בדפי הרי"ף) והרמב"ם (מכירה ו, יב) הסיבה לכך היא שמן התורה אי אפשר למכור שטרות. רק דבר בעל ערך עצמי (גופו ממון) ניתן למכור. שטר, כיון שהוא רק ראייה על החוב ולא בעל ערך עצמי (אין גופו ממון), אי אפשר למכור, מן התורה. אמנם חכמים תקנו שניתן למכור שטרות, אולם גם לאחר תקנתם המכירה אינה מכירה גמורה ולכן יכול המלווה למחול על החוב ולהפקיע את תוקפו של השטר.

רבינו תם (הובא ברא"ש ט, ז) חולק על הרי"ף והרמב"ם. לדעתו ניתן למכור שטרות מן התורה. אף על פי כן יכול מוכר השטר למחול את החוב. הוא מסביר שעל כל לווה חלים שני סוגים של שעבוד, שעבוד הגוף ושעבוד נכסים. שעבוד הגוף הוא עצם חיובו של הלווה לפרוע את חובו. שעבוד נכסים הוא מעין קנין שיש למלווה בנכסי הלווה. כאשר אדם מוכר שטר חוב, הוא מוכר רק את שעבוד הנכסים, אך שעבוד הגוף איננו ניתן למכירה. לכן, אף על פי שנכסי הלווה משועבדים לקונה השטר, שעבוד הגוף של הלווה הוא עדיין כלפי המלווה. אם המלווה מוחל על שעבוד הגוף של הלווה, ממילא פוקע שעבוד הנכסים שביד הקונה, כיוון שאין קיום לשעבוד נכסים בלא שעבוד הגוף.

בסוגיה שלנו, לכאורה משמע כשיטת הרי"ף. הגמרא דנה בשטר שניתן במתנת שכיב מרע (אדם חולה שהולך למות ומחלק את נכסיו) אם גם במקרה כזה המלווה או יורש המלווה יוכל למחול. הגמרא אומרת שהדבר תלוי בשאלה אם מתנת שכיב מרע מועילה מן התורה או מתקנת חכמים. אם מתנת שכיב מרע קונה מן התורה, לא יוכל המלווה למחול, אך אם היא מועילה רק מתקנת חכמים יוכל המלווה למחול. לבסוף מסיקה הגמרא שאמתנת מתנת שכיב מרע היא תקנת חכמים, אך חכמים נתנו לה מעמד כמו דבר שקונה מן התורה ולכן המלווה לא יוכל למחול את החוב. משמע מהגמרא שהאפשרות למחול תלויה בשאלה אם הקניין מועיל מן התורה או רק מקנת חכמים.

רבינו תם מסביר שאם מתנת שכיב מרע מועילה מן התורה, הרי שאין דינה כקניין רגיל, אלא כירושה. שעבוד הגוף, אף על פי שלא ניתן למכרו, ניתן להוריש אותו. לכן, אם מתנת שכיב מרע היא כירושה, הרי שמקבל השטר זכה גם בשעבוד הגוף, והמלווה אינו יכול למחול. אמנם, אם מתנת שכיב מרע היא תקנת חכמים, הרי שאיננה הורשה, אלא הקנאה רגילה, והמקבל אינו זוכה בשעבוד הגוף. מסקנת הגמרא היא שאף על פי שמתנת שכיב מרע היא תקנת חכמים, חכמים תקנו שדינה יהיה כמו הורשה. לכן זוכה המקבל בשעבוד הגוף והמלווה אינו יכול למחול את החוב.

סיכום:

אדם שמכר שטר חוב, עדיין יכול למחול את החוב ולהפקיע את תוקפו של השטר. לדעת הרי"ף והרמב"ם הסיבה לכך היא שניתן למכור שטרות רק מכוח תקנת חכמים, והמכירה אינה מכירה גמורה. לדעת רבינו תם, ניתן למכור שטרות מן התורה אך רק למכור את שעבוד הנכסים. שעבוד הגוף נשאר לזכות המלווה, ולכן הוא יכול למחול את שעבוד הגוף ובכך להפקיע את שעבוד הנכסים.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ב)

סיון תשנ"ה

יחס ההלכה לנושא משרה ציבורית הנחשד במעשים לא-כשרים

שאלה

נושא משרה ציבורית שנבחר על-ידי הציבור, והועלו נגדו חשדות על ביצוע מעשים לא-כשרים:

- א. האם ניתן להעבירו מתפקידו עקב החשדות?
- ב. מה ערכן הראייתי של החשדות לכאורה, הנדרשות לצורך הדחה?
- ג. 1. האם יש הבדל בין סוגי מעשים שנחשד בהם לצורך הדחה (בין אדם למקום, בין אדם לחברו, עבירות כנגד חוקי המדינה)?
2. האם שימוש בכספי ציבור לצורך ישיבות ות"ת יש בו כדי להכשיר מעשים העומדים בניגוד לחוקי המדינה?
ד. מי מוסמך להחליט על ההדחה?
- ה. מהן דרכי התשובה לנושא משרה ציבורית שחטא?
- ו. האם יש התייחסות שונה בהקשר דלעיל לנושאי תפקידים שונים, כגון דיין, רב, שוחט לעומת גבאי-צדקה ונשיא הקהילה?
- ז. האם ניתן להחזירו למשרתו, ובאילו תנאים?

תשובה

אין אדם נפסל מחזקת כשרותו על-ידי קול וחשד בעלמא אלא בעדות של שני אנשים כשרים².
אם שני עדים מעידים שעבר על עבירה שיש בה עונש מלקות, הריהו נפסל לעדות³ מדאורייתא וכן לדיינות⁴, ועבירה קלה מזו פוסלת אותו רק מדרבנן⁵. אין בעניין זה חילוק בין עבירות שבין אדם למקום לעבירות שבין אדם לחברו⁶.
האמור לעיל הוא לגבי עד ודיין שפסלותם מוזכרת בתורה. לגבי תפקידים ציבוריים אחרים צריך לדון, אם אפשר להוכיח בעדים, שהאדם אינו יכול או אינו נאמן עוד למלא תפקידו כראוי, וכמו בכל עובד שרוצים לפטרו⁷. סכסוכים אלה חייבים לידון בפני בית-דין כשר⁸. כמובן שיש דרישות שונות לגבי הקריטריונים והדרגה המוסרית הנדרשים לתפקידים השונים⁹.
יש דרכים שונות לחזור בתשובה, בהתאם לעבירה שנעברה¹⁰, והתשובה מועילה גם לעניין התמנות מחדש לתפקיד הציבורי שממנו הודח¹¹.
אין היתר או הצדקה להשתמש בכספי-ציבור בניגוד לחוקי המדינה, אפילו לא לצרכי קודש¹².
חובה להדגיש שעל דיונים אלה חלות כל הלכות לשון הרע החמורות¹³, ועל אחת כמה וכמה אם הנחשד הוא מן העוסקים בצרכי ציבור ו/או תלמיד-חכם. גם יש להתייחס בזהירות ובחומרה למי ששמח בבזיונו של תלמיד-חכם ובחילול השם שנגרם עקב חשדות אלה (אפילו אם הם מבוססים).

¹ שו"ע (חושן משפט סי' לד, כה). ועיין עוד שו"ת "חתם סופר" (חושן משפט סי' קס) לעניין רב, ושו"ע (אורח חיים סי' נג סכ"ה) וביאור הלכה (שם ד"ה אף) לעניין שליח-ציבור.
² יש לציין את הסיפור המובא בבא בתרא (נח ע"א ואילך) על ר' בנאה שראה, שכתוב על שער העיר: "כל דיין דמתקרי לדין, לא שמייה דיין". הוא שאל: "אלא מעתה אתא איניש מעלמא ומזמין ליה לדינא, פסליה?" ועל פיו הוסיפו: "ברם, סאבי דיהודאי אמרי, כל דיין דמתקרי לדין ומפקין מיניה בדין, לאו שמייה דיין".
³ כל ההלכות האלה הן בהלכות עדות.
⁴ שו"ע (חושן משפט סי' ז, ט): "כל הפסולים להעיד... מחמת עבירה פסולים לדון".
⁵ שם (סעיפים ב ו ג).
⁶ שם.
⁷ עיין למשל ב"אגרות משה" (חושן משפט ח"א סי' ע סעי' עה-עז).
⁸ שם (סי' עז).
⁹ עיין שו"ע (אורח חיים סי' ע, ד-ו) ו"משנה ברורה" (שם ס"ק טו) לגבי שליח-ציבור.
¹⁰ שו"ע (חושן משפט סוף סי' לד).
¹¹ "משנה ברורה" (סי' נג ס"ק טו), "חתם סופר" הנ"ל.
¹² הדבר פשוט. להדגיש העניין עיין "אגרות משה" (חושן משפט ח"ב סי' כט).
¹³ איתא בפסחים קיג ע"ב: "שלושה הקדוש ברוך הוא שונאן... והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחיד, כי הא דטוביה חטא, ואחא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה דרב פפא, נגדיה לזיגוד, אמר ליה, טוביה חטא וזיגוד מינגד?! אמר ליה, אין, דכתיב "לא יקום עד אחד באיש", ואת לחודך אסהדת ביה, שם רע בעלמא קא מפקת ביה". ומפרש רשב"ם שם: "מאחר שאין אתה נאמן בעדות, לא יתקבל עדותך, אין לך עליך מצוה להעיד, הרי אתה עובר על לאו דילא תלך רכילי (ויקרא יט)".

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'-ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים 300 ₪ במקום 360 ₪ (לחץ לקניה) (טל' 02-5371485)

חדש!!!

שו"ת "במראה הבזק" במהדורה מהודרת! מחיר מבצע לששת הכרכים 360 ₪ במקום 480 ₪

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

